

KIBRIS TÜRKLERİNİN GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK İLE MİLLİ GÜN VE SEMBOLLERE DAİR HASSASİYETLERİ

Mehmet BALLYEMEZ*

Özet

Kıbrıs Türk halkı, Ada'nın 1878 yılında İngiltere'ye devredilmesinden sonra var olma mücadelesi vermiştir. Kıbrıs Türkleri, bu mücadelesini 1878-1918 yılları arasındaki dönemde kendi içinden çıkardığı önderlerin yönlendirmesi ile yapmıştır. Ancak Kıbrıs Türk halkı Türkiye'de 1919 yılında başlayan Milli Mücadele ile birlikte Mustafa Kemal Paşa'yı önder ve O'nun mücadelesini ise kendilerine rehber olarak kabul etmişlerdir. Kıbrıs Türk halkının Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e olan sevgisi Lozan Barış Antlaşmasından sonra da devam etmiş ve bir bakıma Anadolu'da İngilizlere karşı yapılan Milli Mücadelenin bir benzeri de Kıbrıs'ta yaşanmıştır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk gerek mücadelecilik karakteri gerekse de ileri görüşlülüğü ile Kıbrıs Türklerinin var olma mücadelesine her dönem ilham ve güç vermiştir. Bildiri de Kıbrıs Türk halkının Gazi Mustafa Kemal Atatürk ile milli günler ve sembollere karşı olan hassasiyetleri birincil ve ikincil kaynaklardan elde edilecek bilgiler ışığında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Türkleri, Atatürk, Milli Günler, Bayrak, Milli Kimlik.

* Doç. Dr., Başkent Üniversitesi, mbalyemez89@gmail.com

THE SENSITIVITIES OF THE TURKISH CYPRIOTS TO GAZI MUSTAFA KEMAL ATATÜRK, NATIONAL SYMBOLS AND DAYS

Abstract

The Turkish Cypriot people are struggling to exist after the island was transferred to England in 1878. Turkish Cypriots carried out this struggle between 1878 and 1918 with the guidance of the leaders they elected from among themselves. However, the Turkish Cypriot people led Mustafa Kemal Pasha with the War of Independence that started in Turkey in 1919, and it was seen that they accepted his struggle as their guide. Turkish Cypriot love for Gazi Mustafa Kemal Atatürk continued after the Lausanne Peace Treaty, and in a way, a similar War of Independence against the British in Anatolia took place in Cyprus. The combination of Gazi Mustafa Kemal Atatürk's combative character and his foresight gives inspiration and strength to the Turkish Cypriots' struggle for existence during his period. In the declaration, the characteristics of the Turkish Cypriots against Gazi Mustafa Kemal Atatürk and the national days and the primary and symbolic supports and the information to be obtained will be evaluated.

Keywords: Turkish Cypriots, Atatürk, National Days, Flag, National Identity.

GİRİŞ

Kıbrıs; Türkiye'ye 40 deniz mili uzaklıkta olup hem Anadolu'nun güney ve güney doğusundaki limanları kontrol etmesi hem de Orta Doğu ile Kuzey Afrika'ya olan yakınlığından dolayı stratejik olarak değerlendirilmiş ve her dönem egemen güçlerin dikkatini üzerine çekmiştir. Bu durum Kıbrıs'ın çok sayıda devletin yönetimi altında girmesine yol açmıştır. Osmanlı Devleti de XIV. yüzyıldan itibaren hâkimiyet kurmaya başladığı Akdeniz'deki egemenliğini pekiştirmek amacıyla 1571 yılında Kıbrıs'ı fethetmiş ve 307 yıl boyunca Ada'da hükümlan olmuştur.

Kıbrıs'taki Türk varlığının da başlangıcını oluşturan fetihten sonra Ada'da kurulan Osmanlı toplum düzeni XIX. yüzyılın sonlarına kadar devam etmiştir. Osmanlı Devleti'nin bu dönemde içinde bulunduğu ekonomik, sosyal, siyasi ve askeri koşullar Kıbrıs'ın da geleceğini doğrudan etkilemiş ve 4 Haziran 1878 tarihinde imzalanan gizli Kıbrıs Konvansiyonu ile Ada İngiltere'ye "geçici" olarak verilmiştir¹. Kıbrıs Türkleri, Ada'nın İngiltere'ye verilmesini üzüntü ile karşılasalar da geçici statüsünün er ya da geç sona ereceğini ummuşlar ve Anavatan ile tekrar birleşecekleri günün beklentisi içinde olmuşlardır.

Ancak 20'nci yüzyılın ilk çeyreğindeki gelişmeler Kıbrıs Türklerinin beklentilerini boşa çıkarmış ve Kıbrıs'taki İngiliz egemenliği geçicilikten "kalıcılığa" dönüştürmüştür. Bu dönüşümün sebebi Birinci Dünya Savaşı olmuştur. Osmanlı Devleti'nin savaşta Almanya safında yer almasını bahane eden İngiltere, 5 Kasım 1914 tarihinde Kıbrıs Konvansiyonu'nu tek taraflı olarak feshederek Kıbrıs'ı ilhak etmiştir². Osmanlı Devleti, İngiltere'nin bu tek yanlı girişimi karşısında etkili bir tepki verememiş ve savaşın başarı ile sonuçlanmasına odaklanmıştır.

Kolağası rütbesindeki Mustafa Kemal Bey'in cepheden cepheye koştuğu bu dönemde Kıbrıs Türkleri henüz bu isimle tanışmamışlardır.

¹ Mehmet Balyemez, **İngiliz Yönetimi Döneminde Kıbrıs Türklerinin Siyasi Örgütlenmeleri (1923-1960)**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2021, ss.9-10; Ata Atun, **Kıbrıs Anlaşmaları, Planları ve Önemli BM, AB Kararları (1571-1983)**, C I, Mağusa Tarihi Araştırma ve Yazın Vakfı Yayını, No:26, Lefkoşa 2007, s. 11; Bige Yavuz, **Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri: Fransız Arşiv Belgeleri Açısından 1919-1922**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 3; **Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu, Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları)**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2000, ss. 22-23; **Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (Bundan sonra COA), HR-SFR-3-0263-00025-001,2,3**, Fransız Büyükelçiliğine 24 Temmuz 1878 tarihinde Gönderilen ve Kıbrıs Konvansiyonu'nun İçeriğinin de Yer Aldığı Resmî Yazı. Ayrıntılı bilgi için bk. EK-I; Fahir Armaoğlu, **Siyasi Tarih**, 3. bs., Ayıldız Matbaası, Ankara 1975, s. 271.

² **The Times**, 05 November 1914.

Bunun için bir yıla yakın bir sürenin geçmesi beklenmiştir. Mustafa Kemal Bey'in bilinirliğinin ve görünürlüğünün Çanakkale Savaşı ile arttığı söylenebilir. Miralay Mustafa Kemal'in Arıburnu ve Conk Bayırı muharebelerindeki başarısı hem Anadolu'da hem Avrupa hem de Kıbrıs'ta duyulmuştur. Mustafa Kemal'in Kıbrıs'ta duyulmasına yardımcı olan bir başka faktör ise Mağusa yakınlarındaki Monarga'da kurulan esir kampı olmuştur³. Çanakkale Savaşı'nda İngilizlere esir düşen askerlerin bir kısmı bu kampa getirilmişlerdir. Çanakkale esirlerinin anlatıları Kıbrıs'ta hızla yayılmış, öyle ki; Dr. Mehmet Esat, Dr. Behiç Hüseyin ve Hasan Karabardak gibi bazı vatansever Kıbrıs Türkleri kamptaki esirleri kaçırarak İngilizlere karşı direnişe geçmeyi bile planlamışlardır. Ancak bu girişimi haber alan İngiliz yönetimi hemen tedbir almış ve söz konusu kişileri tutuklayarak düşüncenin eyleme geçmesini engellemişlerdir⁴.

Miralay Mustafa Kemal'in Çanakkale başta olmak üzere diğer cephelerde elde ettiği başarılar O'nun tanınırlığını arttırırken savaşın da yarattığı koşullardan dolayı ümitsizliğe kapılan Kıbrıs Türklerinin umudunu çoğaltmıştır. Birinci Dünya Savaşı, 1918 yılında Almanya'nın mağlubiyeti ile sonuçlanınca müttefikleri de bu sonucu kabul etmek zorunda kalmıştır. İngiltere'nin de içinde olduğu İtilaf Devletleri ile Osmanlı Devleti arasındaki savaşı durduran gelişme 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması olmuştur. İtilaf Devletleri'nin, Antlaşma'nın mürekkebi daha kurumadan Anadolu'yu işgal etmeye başlaması Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğindeki kadroda da milli mücadele düşüncesinin oluşmasına yol açmıştır. Milli Mücadele, altı aya yakın süren fikri hazırlıklardan sonra Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a ayak bastığı 19 Mayıs 1919 tarihinden itibaren eylem safhasına geçmiştir.

1. Milli Mücadele Döneminde Kıbrıs Türkleri ve Mustafa Kemal Paşa

Kıbrıs Türkleri, Anadolu'daki milli mücadele ilgili gelişmeleri yerel basını takip ederek haberdar olurken Mustafa Kemal Paşa'nın ismini de daha sık duymaya başlamışlardır. Bu dönemde Ada'da hükümler olan ve Kuvayı

³ Mağusa yakınlarında kurulan Monarga Kampı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Halil AYTEKİN, **Kıbrıs'ta Monarga (Boğaztepe) Ermeni Lejyonu Kampı**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000.

⁴ Sibel AKGÜN, "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne Geçiş Sürecinde Kıbrıs Türk Aydınları ve Jön Türk Hareketi ile olan İlişkileri (1865-1918)", **History Studies, International Journal of History**, (Volume 3 / 3 / 2011), s. 16; Hill, George, **A History of Cyprus**, Volume IV, The Ottoman Province The British Colony, 1571–1948, (Ed.) by Harry Luke, Cambridge at The University Press, England 1952, s. 597.

Milliye güçlerinin savaştığı İngiltere'nin engelleme çabalarına rağmen Kıbrıs Türklerinin Milli Mücadele'ye karşı duyarlılıkları artmıştır. Kıbrıs Türkleri milli mücadeleye destek olmak amacıyla kendi aralarında düzenledikleri piyes, tiyatro vb. etkinlikler ile bağışlar aracılığıyla topladıkları paraları Londra üzerinden Anadolu'ya göndermişler, hatta bu yardımların daha organize olması maksadıyla “*Muhacirini İslamiye-i Muavenet Cemiyeti*”ni kurmuşlardır⁵. Bununla birlikte bazı Kıbrıs Türk gençleri de gizlice gittikleri Mersin kıyılarından Kuvayı Milliye güçlerine bizzat katılarak Milli Mücadeleyi fiziki olarak destek vermişlerdir⁶.

Kıbrıs Türkleri Anadolu'da yedi düvele karşı verilen mücadeleyi kendi imkânları nispetinde desteklerken yerel basında da bu konuyla ilgili haberler oldukça sık yer bulmaya başlamıştır. Söz konusu dönemde Kıbrıs Türk yerel basınıni temsil eden Doğru Yol, Söz, İrşad ve Ankebut vasıtasıyla Milli Mücadele, Mustafa Kemal Paşa ve Anadolu'daki işgal kuvvetlerine dair haberler sütunlara taşınmıştır⁷.

İrşad'da 1920 yılında yayımlanan bir haberde, vatana bağlılığı sürdürmek ve Kurtuluş Savaşı'nda yardımlaşmayı sağlamak temel ilke olarak kabul edildiği belirtilirken, Ankebut'ta yayımlanan haberlerin hemen hemen tamamında ise Milli Mücadele ile ilgili gelişmelere yer verilmiş ve halkın moralini yükseltecek yayımlar yapılmıştır. Söz Gazetesi'nin sahibi Mehmet Remzi (Okan) Bey, 12 Ocak 1920 tarihinde “*Felaketzede Kardeşlerimize Muavenet*” başlıklı yazısında⁸;

“Anadolu, Türk'ün son yurdu, son merceidir. Oradaki kardeşlerimizin böylesine sefaletler, mahrumiyetler içinde helak olmasına seyirci kalırsak dünyada en alçak insanlar bizler oluruz... İzmir ve civarında yedi ay zarfında 60,000 Türk şehit edilmiş, 40,000 kişi terk-i diyar etmeye mecbur kalmış ve 200 milyon liralık servetleri gaspolmuştur. İşte bugün yersiz ve yurtsuz kalmış bu binlerce kardeşimiz bizden muavenet bekliyor...”

⁵ Sabahattin İsmail ve Ergin Birinci, *Atatürk Döneminde Türkiye- Kıbrıs İlişkileri (1919-1938)*, Akdeniz Haber Ajansı-8, Lefkoşa ?, ss. 3-5.

⁶ Özgür Nasıfoğlu ile yapılan sözlü tarih görüşmesi, Girne 20 Mayıs 2023.

⁷ Sibel Akgün, “Atatürk İlke ve İnkılâplarının Kıbrıs'a ve Kıbrıs Türk Kadınlarına Yansımaları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Yıl 2006, C 22, S 64-65-66, ss.417-418.

⁸ İsmail ve Birinci, *age.*, s.7, 24

Doğru Yol Gazetesi'nde 5 Nisan 1920 tarihinde yayımlanan bir başka haberde ise Ortodoks Kilisesi'nin desteklediği Yunan Kaldanos'un "...bir ayağı Avrupa'da bir ayağı Asya'da beş denize hâkim büyük Yunanistan'ın kurulacağı gün yakındır..."⁹ açıklaması hayalperestlik olarak değerlendirilmiş ve eleştirilmiştir.

Ankebut'ta 3 Mayıs 1922 tarihinde Mustafa Kemal Paşa ile ilgili alıntı bir haber yayımlanmıştır. Morning Post'tan alıntılanan haberde; Mustafa Kemal Paşa'nın kişilik özelliklerinden bahsedilmiş, Türkiye'de başka bir kişinin Milli Mücadeleyi yapamayacağı belirtilmiş ve O'nun Çanakkale'de elde ettiği başarılarla ve mütevazı kişiliği ile emrindeki askerlerin de sevgisini kazanan namuslu bir Komutan olduğu vurgulanmıştır¹⁰.

Bu dönemde hem Anadolu'daki mücadele hem de Mustafa Kemal Paşa ile ilgili haberler Kıbrıs yerel basınında sıkça yer almıştır. Mehmet Remzi (Okan) Bey, Kıbrıs Türk toplumunun milli duygularını, Büyük Taarruz'dan bir ay önce, 29 Temmuz 1922 tarihinde yayımlanan Söz Gazetesi'nde şöyle duyurmuştur¹¹: "... Değil yalnız Kıbrıs Rumlarına, bütün Yunaniliğe, bütün cihana ilan edelim ki, Türkiye mahvolmadı ve olmayacaktır. Kürre-i zemin üzerinde güneş neşr-i envar ettikçe Türklük Kemal-i istikrara ile berdevam edecektir."

Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki Milli Mücadeleyi yerel basın aracılığıyla takip eden Kıbrıs Türklerindeki mevcut milli duygular günden güne çoğalırken bu mücadelenin olumlu sonuçlanması halinde Kıbrıs'ın 1878 yılından önce olduğu gibi doğrudan Anadolu'ya bağlanacağına dair beklentiler de artmıştır.

Kıbrıs Türkleri, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Anadolu'daki Milli Mücadele'yi desteklemekle birlikte kendi geleceklerini belirlemek amacıyla bir başka özgün girişim daha yapmışlardır. Bu girişim, Milli Mücadele'nin askeri safhasını sonlandıran Mudanya Mütarekesi'nin imzalanmasından birkaç gün sonra 16 Ekim 1922 tarihinde Lefkoşa'da yapılmıştır. Baf'ta faaliyet yürüten Türk kulüplerin yaptığı çağrıya Lefkoşa ve diğer kazalardaki Kıbrıs Türk kulüpleri de olumlu cevap vermişler ve avukat Bahaeddin Efendi'nin Lefkoşa'daki ofisinde 16 Ekim 1922 tarihinde toplanmışlardır. Toplantıda; Kıbrıs'ın Türkiye ile birleşmesi veya bunun gerçekleşmemesi

⁹ Age., s.10.

¹⁰ Age., s.31.

¹¹ Age., s.17.

halinde ise mevcut durumun korunması ve Kıbrıs Türk toplumunun Evkaf ve Şer'iyeye Mahkemeleri ile ilgili beklentileri tartışılmıştır¹².

Kıbrıs Türklerinin Lozan Konferansı öncesindeki bu özgün girişimini rapor eden İngiliz polis teşkilatında görevli kişi toplantı gündeminde Mustafa Kemal Paşa ile temasa geçilmesi konusunun görüşülüp görüşülmediğini raporunda özellikle belirtmiştir¹³. Muhtemeldir ki, Kıbrıs Türk aydınlarının Mustafa Kemal Paşa ile doğrudan temasa geçmek konusundaki niyetlerinin olup olmadığı İngiliz yönetiminin özellikle takip ettiği konuların başında gelmiştir.

İngiliz yönetiminin Mustafa Kemal Paşa ile ilgili kaygısı çok geçmeden Kıbrıs'ta görülmeye başlanmıştır. Kıbrıs Türk toplumu, kadın-erkek, yaşlı-genç demeden Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı lider ve rehber olarak kabul etmişlerdir¹⁴.

2. İngiliz Sömürge Yönetimi Döneminin ilk Yıllarında Mustafa Kemal Atatürk Algısı ve Milli Sembollere Karşı Hassasiyetler (1925-1938)

Kıbrıs Türk halkının Mustafa Kemal Paşa ve O'nun önderliğinde yürütülen Milli Mücadele'den beklentileri yüksek olmuştur. Kıbrıs Türkleri, Milli Mücadele'nin başarılı olması halinde Kıbrıs'ın gerçek sahibi olan Türkiye'ye verileceğini ummuşlardır. Ancak dönemin politik şartları Kıbrıs Türklerinin beklentilerini karşılamamış ve Lozan Barış Antlaşması'nın 20'nci maddesi gereğince Ada İngiltere'ye hukuken verilmiştir¹⁵.

Bu durumun Kıbrıs Türklerinde kısa bir süre hayal kırıklığı yarattığı ve kafa karışıklığına yol açtığı söylenebilir. Lakin Lozan Barış Antlaşması'nın 21'inci maddesi amir hükmü gereğince Kıbrıs Türklerine İngiliz ya da Türk vatandaşlığını tercih etme anlamında kullanılan "*Hakkı Hıyar*" seçeneği

¹² **Foreign and Commonwealth Office** (Bundan sonra **FCO**) **141-2398**, Lefkoşa Yerel Polis Kumandanının 15 Ekim 1922 ve 16 Ekim 1922 tarihinde Lefkoşa Komiserine gönderilen Nu: S.C. VII/22 kodlu "Gizli" yazılar; **Söz**, 14 Ekim 1922; "Milli Toplantı", **Doğru Yol**, 14 Ekim 1922

¹³ **FCO 141-2398**, Lefkoşa Yerel Polis Kumandanının 15 Ekim 1922 ve 16 Ekim 1922 tarihinde Lefkoşa Komiserine gönderilen Nu: S.C. VII/22 kodlu "Gizli" yazılar.

¹⁴ Elif Evrim Şencan, "Dört Mekân Bir Kadın: Osmanlı Döneminde Kıbrıs Adasında Yaşayan Müslüman Türk Kadınının Yaşam Alanının Mesafe Analizi Yoluyla İncelenmesi", **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, Yıl 10, S 20 (Güz 2014), s.217.

¹⁵ İsmail Soysal, **Türkiye'nin Dış Münasebetleriyle İlgili Başlıca Siyasi Andlaşmaları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1965, ss. 42-46.

getirilmiş ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını tercih edecek olanların bir yıl içinde Ada'yı terk etmeleri istenmiştir¹⁶.

Kıbrıs Türklerinden 10 bine yakın kişi bu hüküm doğrultusunda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını tercih edip Anavatan'a göç etmiştir¹⁷. Türkiye Hükümeti, Kıbrıs Türklerinin Anavatan'a göçünü başlangıçta desteklemiş, ancak daha sonra bu kararından vazgeçerek Kıbrıs'taki Türk varlığının gücünü ve etkisini kaybetmesini önlemek istemiştir¹⁸.

İngiltere, Lozan Barış Antlaşması'ndan iki yıl sonra 1925 yılı mayıs ayında Ada'da sömürge yönetimini ilan etmiştir¹⁹. Kıbrıs Türklerinin sömürge döneminin ilk yıllarından itibaren toplum haklarını arama mücadelesi ilk kez Kıbrıs Türk aydınlarının liderliğinde yapılmaya başlanmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra; Söz Gazetesi sahibi ve başyazarı Başöğretmen Mehmet Remzi (Okan), Doğru Yol Gazetesi sahibi Ahmet Raşit (Doğruyol), Dr. Eyüp, Beliş Paşa, Dr. Rauf Bey²⁰, Mehmet Ratib Efendi, Hüzeyin Nazif Efendi, Bahaeddin Efendi, Mehmet Arif Efendi, Dr. Mustafa Fehmi, İbrahim Sıtkı Efendi, Hasip Bey, Tayyar Naim Efendi, M. Necati Bey (Özkan) Kıbrıs Türk aydınları olarak öne çıkmışlar ve toplum haklarını arama mücadelesinde işbirliği halinde olmuşlardır²¹. Kıbrıs Türklerinin bu dönemdeki hak arama girişimleri Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'da başlattığı Milli Mücadele'den etkilenmiş ve bu gelişme İngiliz yönetiminin kendi politikalarını uygulama konusundaki endişe kaynaklarından biri olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilan edildiği ve yeni bir devletin inşa sürecinin başladığı söz konusu dönemde Kıbrıs Türk toplumu da bu değişim ve düzenlemeleri hemen benimsemiştir. Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Türkiye'de yürürlüğe soktuğu reformlar Kıbrıs Türklerinde de karşılık bulmuştur. Kıbrıs yerel basınının önemli yayın organlarından olan Söz

¹⁶ Mehmet Balyemez, *İngiliz Yönetimi Döneminde Kıbrıs Türklerinin Siyasi Örgütlenmeleri (1923-1960)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2021, s.30

¹⁷ Çakmak, agm., s. 219.

¹⁸ Mehmet Balyemez, *age.*, ss.77-81.

¹⁹ *The Cyprus Gazette*, Extraordinary, No:1, S.1691, 1 Mayıs 1925; http://cypruslibrary.moec.gov.cy/ebooks/The_Cyprus_Gazette_1925/index.html (Erişim Tarihi:17 Mayıs 2023).

²⁰ KKTC Kurucu Cumhurbaşkanı Rauf. R. Denктаş'ın babasıdır.

²¹ **FCO 141-2398**, Lefkoşa Yerel Polis Kumandanının 15 Ekim 1922 ve 16 Ekim 1922 tarihinde Lefkoşa Komiserine gönderilen Nu: S.C. VII/22 kodlu "Gizli" yazılar.

Gazetesi'nin 05 Eylül 1925 tarihli nüshasında yer alan bir haberde Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın “*Şapka Kanunu*” ve medeni kıyafetler konusundaki açıklamaları manşetten verilmiş, bu düzenlemelerin Kıbrıs Türkleri tarafından da benimsenmesi istenmiştir²².

Kıbrıs Türk toplumunun önemli bir kısmı İngiliz Sömürge Yönetimi'nin karşı çıkmasına rağmen feslerini çıkartarak şapka giymeye başlamıştır²³. Kıbrıs Türk toplumunun Türkiye'de uygulamaya sokulan Şapka Kanunu hemen benimsemiş olmasına bir katkı da Kıbrıs Müftüsü'nden gelmiştir. Uzun yıllar Kıbrıs Türklerinin toplum lideri olarak öne çıkan ileri görüşlü Hacı Hafız Ziyai Efendi, şapka giyilmesinin İslâm dinine göre sakıncalı olmadığını açıklayan bir fetva yayımlamıştır²⁴. Nitekim Kıbrıs Türk yerleşim yeri olarak bilinen Lefke'nin tanınmış kişilerinden olan Fadıl Nekipzade fesini çıkartıp şapka giyerek Lefke sokaklarında dolaşmış ve Lefkelileri aynı şekilde hareket etmesi için yöreklendirmiştir²⁵.

Kıbrıs Türklerinin Türkiye'deki reformlara uyumlanmak amacıyla verdikleri tepki sadece kıyafet düzenlemeleri ile sınırlı kalmamıştır. Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın 1 Kasım 1928 tarihinde yürürlüğe soktuğu “*Harf Devrimi*” de Kıbrıs Türk toplumu tarafından da hemen benimsenmiştir. Söz Gazetesi'nde 1928 yılı eylül ayında yayımlanan yazıda; “*Aziz Gazi'nin milletinden aldığı intiba ve ilhamdan yarattığı mukaddes inkılâp devam ediyor.. Türkiye'de olduğu gibi Türkiye dışındaki Türk münevverlerine düşen vazife yeni harfleri benimsemek ve derhal tatbik koymaktır....*”denmiştir²⁶.

Söz'de yayımlanan yazıda dikkati çeken detay Türkiye'de uygulamaya konan reformların milli sınırlar dışında kalmış Türkler tarafından da hemen uygulanması gerektiğine dair yapılan vurgudur. Kıbrıs Türkleri, Türkiye ile mevcut bağların korunması ve geliştirilmesine engel olacak eski dönem uygulamalarını eş zamanlı olarak terk etmek istemişlerdir.

²² Beria Remzi Özorun, “Atatürk İnkılâpları ve Kıbrıs Türk'ü (4)”, **Türk Kadın Dergisi**, S 34, Yıl:3, Mart 1969, s.26.

²³ Kübra Öz, “Atatürk Dönemi Türkiye Kıbrıs İlişkileri”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Karabük 2015, s.3/6.

²⁴ Beria Remzi Özorun, “Atatürk İnkılâpları ve Kıbrıs Türk'ü (5)”, **Türk Kadın Dergisi**, S 35, Yıl:3, Nisan 1969, s.30.

²⁵ Reşat Akar, **Atatürk'çü Kıbrıs Türkleri**, Veb Ofset İleri Matbaacılık A.Ş., İstanbul (1981), ss.33-34.

²⁶ “Mehmet Remzi, “Yeni Harfleri Benimsemek Vazifemizdir”, Söz, 13 Eylül 1928'den aktaran Öz, **agt.**, s. 72.

Dönemin Kıbrıs Türk aydınlarından Mehmet Remzi Bey, bu amaçla izlenecek stratejiyi de belirlemiş ve yeni harflerin öğretilmesi amacıyla gece mekteplerinin halk eğitimini üstlenmesi gerektiğini belirtmiş, hatta Kıbrıs Türk kulüplerinin de bu konuda sorumluluk üstlenmelerinin önemine vurgu yapmıştır²⁷. Kıbrıs Türk kulüpleri M. Remzi Bey'in çağrısı doğrultusunda yeni harflerin öğretilmesi konusunda üzerlerine düşen yükümlülükleri yerine getirmişler hem öğreticileri yetiştirmişler hem de öğretmen olarak görev almışlardır²⁸.

Mehmet Remzi Bey, sahibi olduğu Söz Gazetesi matbaasında da Latin harfleriyle baskı yapılabilmesi için gerekli olan teknik malzemeyi Başbakan İsmet Paşa'dan talep etmiştir²⁹. Hükümet, Mehmet Remzi Bey'in isteğini kabul etmiş ve Söz Gazetesi'ne hem teknik malzeme yardımı yapılmış hem de maddi destek sağlamıştır³⁰.

İngiliz Sömürge Yönetimi, Kıbrıs'taki politikalarının uygulanmasını kolaylaştırmak amacıyla Kıbrıs Türklerini kontrolü altında tutmayı önemsemiş ve bu amaçla Mehmet Münir'i kendi çıkarları doğrultusunda kullanmış ve O'nu bazı kamusal görev ile ayrıcalıklarla da taltif etmiştir³¹.

Sömürge Yönetimi'nin adamı M. Münir'in İngiliz politikaları doğrultusunda hareket etmesi ve Kıbrıs Türk toplum haklarının elde edilmesi yönünde yeteri kadar çaba göstermemesi Kemalist ideolojiyi benimseyen ve

²⁷ Aynı Tez.

²⁸ Beria Remzi Özorun, "Atatürk İnkılabları ve Kıbrıs Türk'ü (6)", **Türk Kadın Dergisi**, S 37, Yıl: 4, Haziran 1969, s.28.

²⁹ Mehmet Demiryürek, "Cumhuriyet Hükümetleri, Atatürk Devrimleri ve Kıbrıs Türk Basını (1920-1940)", Cumhuriyetin 80. Yılına Armağan, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayını**, Ankara 2004, ss.154-155.

³⁰ **BCA 030-10-00-28-159-2**; Kıbrıs'ta Yayımlanan Söz Gazetesi'ne yardım yapılması konusundaki resmi yazı.

³¹ Sir Mehmet Münir, Kıbrıs Türk toplumunun malvarlığını kontrol eden Evkaf idaresinde 1925 – 1947 yılları arasında, Yürütme Meclisinde de 1927–1946 yılları arasında murahhas olarak görev yapmış, bazıları onursal üyelik olmak üzere (İcraat Meclisi üyesi, Eğitimle ilgili Merkezi Kurulun ex officio üyesi, Müslüman orta eğitimle ilgili Şehir Komitesi Başkanı, Merkezi İdare Meclisi'nin atanmış üyesi, Kıbrıs Müzesi Komitesi üyesi, Tali Okullar Komisyon Başkanlığı, Yürütme Sulama Kurulu üyeliği, Müftü Dairesi Başkanı, Kamuya ait Borç Para Verme Komiserliği üyeliği, Kıbrıs Müzesi Komitesi üyeliği, Kıbrıs Sosyal Sağlık Kurulu üyeliği, Britanya İmparatorluğu Cüzzamlılara Yardım Derneği üyeliği, Müslüman Şer'i Mahkemeleri Başkanı vb.) farklı kamu görevini aynı zamanda yürütmüştür. Ayrıntılı bilgi için bk. Ahmet An, **Dinsel Toplumdan Ulusal Topluma Geçiş Süreci ve Kıbrıs Türk Liderliğinin Oluşması (1900–1942)**, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1997, s. 116; **Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (Bundan sonra CCA) 30-10-0-0-235-590-35**, Dışişleri Bakanlığı Birinci Daire Umum Müdürlüğü, "Kıbrıs Evkaf Murahhası Mehmet Münir'e verilen rütbe h." 11 Temmuz 1947.

kendilerini Halkçı olarak nitelendiren³² grubun liderliğini üstlenen M. Necati Bey'in öne çıkmasının koşullarını oluşturmuştur. M. Necati Bey önce 1926 yılında yapılan Lefkoşa Belediye Meclisi üyeliği seçimlerini kazanmış, sonra da 1930 yılında yapılan Kavanin Meclisi seçimlerinde Girne-Lefkoşa Bölgesinden adaylığını koyan M. Münir'e rakip olmuştur.

M. Necati Bey, 15 Ekim 1930 tarihinde yapılan seçimde %56,6 oranında oy almış ve Kavanin Meclisi'ndeki üç Türk üyeden biri olmuştur. M. Necati Bey'in Kavanin Meclisi'ne seçilmesi İngiliz yönetimini endişelendirmiş ve Ada'da uygulanan İngiliz politikalarına destek verip vermeyeceği öğrenilmek istenmiştir. Ancak Kavanin Meclisi yeni Türk üyesi M. Necati Bey ne İngilizlerin politikalarına ne de Rumların amaçlarına hizmet edeceğini söylemiş ve hedefinin Kıbrıs Türklerinin toplum haklarını elde etmek olduğunu açıklamıştır.³³

Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı kendisine rehber edinen M. Necati Bey, Kıbrıs Türklerinin haklarını tespit etmek ve bunları elde etmek için izlenecek politikaları belirlemek amacıyla 1 Mayıs 1931 tarihinde Milli Kongre'yi toplamıştır. M. Necati Bey, 23 Nisan 1920 tarihinde toplanan Büyük Millet Meclisi (BMM)'de olduğu gibi Milli Kongre toplantısını cuma gününe denk getirmiştir. Milli Kongre 1 Mayıs Cuma günü yaptığı toplantıda belirlediği Kıbrıs Türklerinin toplum sorunlarını ilk kez yazılı olarak İngiliz Sömürge Yönetimi'ne iletmış, bunlara yapılacak işlemleri takip etmek amacıyla Merkez Heyeti'ni seçerek görevlendirmiş ve İngiliz yönetiminin 1928 yılında kaldırdığı Müftülük makamına Baflı avukat Ahmet Sait Efendi'yi görevlendirmiştir³⁴. M. Necati Bey'in girişimi İngiliz Sömürge Yönetimi tarafından ciddiye alınmamış ve görevlendirilen Müftü Ahmet Sait Efendi'nin bu görevi yapamayacağı bildirilse de bunlar dikkate alınmamış, yeni Müftü Lefkoşa'ya gelerek çalışmaya başlamıştır³⁵.

Kavanin Meclisi üyesi M. Necati Bey ile arkadaşlarının tutum ve eylemleri Kemalist olarak tanımlanmıştır. İngiliz arşiv belgelerinde de M.

³² Balyemez, *age.*, s.88.

³³ Ergin Birinci, *Necati Özkan (1899-1970)*, C I, Necati Özkan Vakfı, Lefkoşa 1997, s. 141.

³⁴ Hikmet Afif Mapolar, *Aslar, Bir Devre Adını Yazanlar-1987*, Necati Özkan Vakfı Yayınları, Lefkoşa 2016, s. 56; Balyemez, *age.*, ss.100-110.

³⁵ "Milli kongre ve itihaz ettiği mukarrerat", *Söz*, 7 Mayıs 1931, s. 1 ve 2; "Hükümet ilanı münasebetile", *Söz*, 21 Mayıs 1931, ss. 3-5; "Yeni müftünün Lefkoşa'yı teşrifi, Halkın yüksek tezahüratı", *Söz*, 28 Mayıs 1931, s. 1 ve 3.

Necati Bey'in liderliğini üstlendiği Halkçı grubun faaliyetlerinin Kemalist akımdan etkilendiği raporlaştırılmıştır³⁶.

Gazi Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Türkiye'de yürürlüğe sokulan reformların bir başkası ise 1934 yılında olmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'de 21 Haziran 1934 tarihinde kabul edilen 2525 sayılı kanun gereğince³⁷ her Türk vatandaşına soyadı verilmesi hükümleştirilmiştir. Kıbrıs Türk toplumu soyadı kanununu da, tıpkı diğer devrimlerde olduğu gibi, hemen benimsemişlerdir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk, bu kanun kapsamında olmak üzere; Mehmet Remzi Bey'e "*Okan*", M. Necati Bey'e "*Özkan*" ve diplomat Fatih Bey'e ise "*Güvendiren*" soyadlarını bizzat kendisi vermiştir³⁸.

Bu dönemde Kıbrıs Türk liderliği Kemalist akımdan etkilenip Türkiye'de hayata geçirilen Devrimleri Ada'da da uygularken kamuoyu da milli günleri coşkuyla kutlayarak Anavatan ile bağımlı sürekli canlı tutmuştur. Milli Mücadele'nin dönüm günlerini temsil eden; 23 Nisan, 19 Mayıs, 30 Ağustos ve 29 Ekim günü Kıbrıs Türk toplumunda da aynı duyguyu yaratmıştır³⁹.

Türkiye'de 29 Ekim gününün Cumhuriyet Bayramı olarak kutlanması kararı⁴⁰, Kıbrıs Türk toplumunda da karşılık bulmuştur. Söz Gazetesi'nde 17 Ekim 1925 tarihinde yer alan "*Muhterem Gazi'nin açtığı nurlu ve feyizli yolda yürümek her Türk'ün milli vazifesidir.*" başlıklı yazıda⁴¹ Cumhuriyet Bayramı'nın Kıbrıs Türkleri tarafından da coşku ile kutlanması istenmiştir. Nitekim Kıbrıs Türkleri sonraki yıllarda her 29 Ekim'i Türkiye'deki coşkuya benzer şekilde kutlanmış, hatta 29 Ekim günü de dâhil olmak üzere

³⁶ FCO 141-2465-474-749, Political Situation in Cyprus From October 1934 to the end of April 1935, Secret.

³⁷ T.C. Resmi Gazete, 2 Temmuz 1934, S 2741, s.1.

³⁸ Erdal Yurdakul, *Kıbrıs Türkleri ve Atatürk İnkılaplarının Kıbrıs'ta Uygulanması*, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2002. s.91; Birinci, *age.*, C I, s.224.

³⁹ "Büyük Gazi Eserini İkmal etti", *Söz*, 28 K. Sani 1932; "Yarın Türk Dünyasının En Büyük Bayramının Yıldönümüdür", *İstiklal*, 28 Ekim 1949; *Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi (Bundan sonra MAAD) KTY 04-32-01*, "(H) Şaşmaz tarafından Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye gönderilen 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı Kutlaması; Dr. Fazıl Küçük, "30 Ağustos", *Halkın Sesi*, 30 Ağustos 1944; Dr. Fazıl Küçük, "19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramımız Kutlu Olsun", *Halkın Sesi*, 19 Mayıs 1944; Dr. Fazıl Küçük, "23 Nisan 920 Türk Kâbesinde Milli Hâkimiyetin ve Cumhuriyet Çocuklarının Bayramını Tanıtın bir gündür. Bayramımız kutlu olsun", *Halkın Sesi*, 23 Nisan 1944.

⁴⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, C 18, İ.106, C 1, 19 Nisan 1925, ss.156-157.

⁴¹ "Muhterem Gazi'nin açtığı nurlu ve feyizli yolda yürümek her Türk'ün milli vazifesidir.", *Söz*, 17 Ekim 1925'den aktaran Yurdakul, *age.*, s.69.

Türkiye’de kutlanan 23 Nisan, 19 Mayıs, 30 Ağustos milli günlerinin resmi tatil olması için İngiliz Sömürge Yönetimi’ne başvuruda da bulunmuştur⁴².

Kemalist M. Necati Özkan, zaman zaman Türkiye’nin Kıbrıs Konsolosu’na Ada’daki gelişmeler konusunda da bilgi vermiştir⁴³. İngiliz Sömürge Yönetimi, hem Kemalist Halkçı grubun faaliyetleri hem de Kıbrıs Türklerinde gündemden güne çoğalan Anavatan bağı karşısında tepkisiz kalmamış ve istihbarat faaliyetlerini Kıbrıs Türk liderlerine yöneltmiş ve Kemalist Halkçı grubu İngiliz karşıtı olarak fişlemiştir⁴⁴.

Bu dönemde Deniz Harp Okulu öğrencilerini taşıyan Hamidiye zırhlısının Kıbrıs ziyareti de Atatürk ve Türkiye coşkusunu arttıran bir başka gelişme olmuştur. Anavatan’dan askeri bir geminin Kıbrıs’a geldiğini duyan binlerce kişi Mağusa limanına gitmiş⁴⁵ ve “Yaşasın Atatürk” tezahüratları ile sevinç gösterilerinde bulunmuşlardır⁴⁶.

Kıbrıs Türklerinin Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ü ve Devrimlerini benimsemeleri ile yükselen milli kimlik algıları İngiliz Sömürge Yönetimi’ni tedirgin etmiş ve milli duyguları kontrol etmek amacıyla; Türk Bayrağı’nın kullanılması, Atatürk’ün fotoğraflarının asılması, Türkiye’den Ada’ya görevli gelen öğretmenlerin çalışma izinlerinin kısıtlanması vb. politikaları bir süreliğine yürürlüğe sokmuştur⁴⁷.

İngiliz Sömürge Yönetimi’nin bu kapsamdaki bir başka uygulaması ise 1938 yılında olmuş ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün 10 Kasım 1938 tarihinde vefat etmesi üzerine Türkiye’de hazırlanan Atatürk belgeselinin Kıbrıs’a girişini engellemiştir. Bu engelleme karşısında İngiltere’nin Ankara Büyükelçisi 24 Aralık 1938 tarihinde Dışişleri Bakanlığına çağrılmıştır. Dışişleri Bakanlığı Genel Müdürü Esat Atuner ile görüşen İngiliz

⁴² MAAD KTY 04-1943-172-01, KATAK Lefkoşa Federasyon Toplantısı kararları; FCO 141-2816-13,14, KATAK Başkanı M. İzzet tarafından 21 Haziran 1944 tarihinde İngiliz Sömürge Yönetimi’ne gönderilen ve Kıbrıs Türk toplumu taleplerini içeren resmi yazı; MAAD KTY 04-1944- 71-01, KATAK Baf Federasyon Başkanı İhsan Ali’nin KATAK Başkanına gönderdiği yazı, 26 Mart 1944; MAAD, KTY 04-1944-104-01, “KATAK Konfederasyon Sekreterliğinden”, 3 Mayıs 1944.

⁴³ BCA 030-10-124-886-14, Türkiye Cumhuriyeti Lefkoşa Konsolosunun Hariciye Vekâletine gönderdiği 4-5 Teşrinisani 1936 tarihli Kıbrıs Türkleri hakkındaki Raporu.

⁴⁴ FCO 141-2551, 3, Lefkoşa Polis Karargâhından Sömürge Sekreterine Gönderilen yazı, 2 Kasım 1936, Gizli, C.I.D.No:1099/55.

⁴⁵ Söz, 18 Haziran 1938, S 1180, s. 2; Birinci, age., s.235.

⁴⁶ İngiliz Arşiv belgesi Public Record Office (PRO) (FO 371/21935)’den aktaran Birinci, age., s.235-236.

⁴⁷ BCA 030-10-124-886-14, Türkiye Cumhuriyeti Lefkoşa Konsolosunun 4-5 Teşrinisani 1936 tarihli Kıbrıs Türkleri hakkındaki Raporu; Şükrü Sina Gürel, **Kıbrıs Tarihi:1878-1960, Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika**, İmge Yayınevi, İstanbul 1984, C I, s. 141-147.

Büyükelçiliği Müsteşarı Morgan, Hamidiye zırhlısının Mağusa'yı ziyaretinden dolayı çoğalan Kıbrıs Türk milli duygularını daha da arttıracığı düşüncesi ile Atatürk belgeselinin yasaklandığını ifade etmiş, İngiliz karşıtı ve Kemalist hareketin lideri M. Necati Özkan'ın desteklenmemesi önerisinde bulunmuştur⁴⁸.

3. Kıbrıs'taki Yeni Dönemde Atatürk ve Milli Semboller Algısı (1941-1960)

İngiltere daha İkinci Dünya Savaşı sırasında Kıbrıs politikasını değiştirme kararı almış ve bu kapsamda yerel toplumlara siyasi örgütlenme hakları tanımıştır. Bu kapsamda olmak üzere Kıbrıs Rumları 1941 yılında Çalışan Halkın İlerici Partisi (AKEL)'i, Kıbrıs Türkleri de 1943 yılında Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu (KATAK)'ı kurmuştur⁴⁹.

İngiliz Sömürge Yönetimi İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde milli duyguları kontrol altına alma yönündeki politikasından vazgeçmiş, bu durum Kıbrıs Türklerinin milli günlerin kutlanması ve milli sembollerin taşınması konusundaki isteklerinin hayata geçirilmesini kolaylaştırmıştır. Daha önce olduğu gibi bu dönemde de yerel basında milli günler ile ilgili haberlere yer verilmiş, görünür yerlere Türk Bayrakları özgürce asılmış, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ilke ve inkılapları Kıbrıs Türklerinin toplum haklarını arama mücadelesinde rehber olmuştur.

İngiliz Sömürge Yönetimi, bu dönemde de Kıbrıs Türk liderlerini fişlemeye devam etmiştir. Daha İkinci Dünya Savaşı devam ederken Kıbrıs Türk toplum haklarını arama mücadelesine başlayan Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi Kurucu Başkanı ve Halkın Sesi Gazetesi sahibi Dr. Fazıl Küçük, "*Kemalist ve İngiliz karşıtı*" olarak fişlenmiştir⁵⁰. Yetmiş yıl erişim yasağı getirilmiş İngiliz arşiv belgesinde dikkati çeken ayrıntının ise İngiliz karşıtlığının ve Kemalist olmanın aynı düzlemde değerlendirilmiş olduğu ifade edilebilir.

Kıbrıs Türk ileri gelenleri özellikle Türkiye'de iktidarın değiştiği 1950 yılından sonra Atatürkçü politikaların Ada'da uygulanması konusunda zaman zaman dirençle karşılaşmışlardır. Bu konudaki bir gelişme 1951

⁴⁸ Public Record Office (PRO/ FO 371/23296'dan aktaran Birinci, *age.*, C I, s.246.

⁴⁹ Kıbrıs Türklerinin Siyasi Örgütlenmeleri konusundaki ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Balyemez, **İngiliz Yönetimi Döneminde Kıbrıs Türklerinin Siyasi Örgütlenmeleri (1923-1960)**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2021.

⁵⁰ **FCO 141-3234-35**, Turkish Politicians and Personalities, Nicosia District.

yılında Ankara’da yaşanmıştır. Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu (KTKF) Başkanı Faiz Kaymak, 1951 yılı kasım ayında resmi temaslarda bulunmak üzere Türkiye’ye gelmiştir. Diyanet İşleri Başkanı, Faiz Kaymak ile yaptığı görüşmede; yeni seçilen Kıbrıs Müftüsünün iyi ve onurlu bir kişi olduğunu, Kıbrıs’taki siyasi provokatörlerin eski Müftü hakkında propaganda yaparak yeni Müftüyü eleştirdiklerini ifade ettikten sonra Kıbrıs’ta ezanın Türkçe okunmasına dair eleştirilerini de söylemiştir. Diyanet İşleri Başkanı ezanın Arapça okunması konusundaki düşüncesini söyleyince KTKF Başkanı Faiz Kaymak buna karşı çıkmış ve Atatürk’ün ezanın Türkçe okunması konusunda direktifi olduğunu Kıbrıs Türk toplumunun buna uygun davranmak istediğini belirtmiş ve Diyanet İşleri Başkanı’nın önerisini reddetmiştir⁵¹.

Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu başkanı Faiz Kaymak, İzmir’in Yunan işgalinden kurtuluşu ve Lefkoşa’nın Osmanlı ordusu tarafından fethi münasebetiyle 9 Eylül 1952 tarihinde düzenlenen toplantıda yaptığı konuşmada Anadolu’daki Kurtuluş Savaşı’na vurgu yapmış ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ü anmıştır⁵².

Kıbrıs’taki Atatürk sevgisinin görünürlüğünü daha da arttıran gelişmeler 1955 yılından sonra başlamıştır. Bu yöndeki ilk girişim Lefkoşa Türk Ortaokul Komisyonu tarafından alınmış ve açılacak yeni okula “*Lefkoşa Atatürk İlkokulu*” adının verilmesini kararlaştırmıştır⁵³.

Kıbrıs Türkleri, 1 Nisan 1955 yılında başlayan Rum saldırılarından sonra direniş örgütlenmeleri kurmaya başlamışlar ve yaklaşık üç buçuk yıl süren bir dönem boyunca toplumsal çatışma halinde olmuşlardır⁵⁴. Kıbrıs’taki çatışmalar, 1958 yılı ağustos ayında sona ermiş ve taraflar arasında görüşmeler başlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri’nin de aktif olarak katıldığı bu görüşmeler 1959 yılında uzlaşa ile sonuçlanmış ve şubat ayında önce Zürih’te sonra da Londra’da imzalanan antlaşmalarla Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kuruluşuna giden süreç başlamıştır⁵⁵.

⁵¹ FCO 141-3234-28, Lefkoşa Komiseri’nin 1.11.52 tarihli Aylık Raporu.

⁵² FCO 141- 3234-15, Intelligence Weekly, Turkish Affairs, 11.9.52.

⁵³ Osman Örek Arşivi, Tasnif Edilmemiş Belge, Osman Örek tarafından Lefkoşa Kıbrıs Türk Ortaokul Komisyonu’na 6 Aralık 1957 tarihinde gönderilen yazı; EK-1.

⁵⁴ Kıbrıs’ta 1955 yılında başlayan toplumlaraarası çatışmalar için bkz. Balyemez, age., ss.330-352.

⁵⁵ Zürih ve Londra Antlaşmaları için bkz. FCO 141-4405, 1959-60, Courts, Implementaiton Zurich& London Agreements.

Kıbrıs'ta 1959-1960 yılları Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasa çalışmaları ile İngiltere'nin Ada'daki egemenliğini devretmesine dair esasların belirlenmesi ile ilgili geçmiştir. Kıbrıs Türkleri bu dönemde eğitim sistemini Türkiye ile paralel bir yapıya getirmek konusunda Milli Eğitim Bakanlığı uzmanlarından teknik ve danışmanlık desteği almaya başlamışlardır⁵⁶.

Bu dönemde bir başka gelişme daha yaşanmıştır. Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Başkanı Rauf R. Denктаş⁵⁷ 28 Mayıs 1959 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığına gönderdiği yazıda Kıbrıs'taki şehir meydanlarına konulmak üzere 8 adet Atatürk büstüne ihtiyaç olduğunu bildirmiştir⁵⁸.

T.C. Maarif Vekâleti, KTKF Başkanı'nın istediği 8 adet Atatürk büstünü İstanbul Sultan Ahmet Erkek Sanat Enstitüsü'ne yaptırmış ve 10 Temmuz 1959 tarihinde Marmara Vapuru ile Kıbrıs'a göndermiştir⁵⁹.

Maarif Vekâleti, Kıbrıs'taki Türk kurumlarına konulmak üzere 4 adet Atatürk büstünün daha İzmir Mithat Paşa Erkek Sanat Enstitüsü'ne hazırlatıldığını, söz konusu büstlerin tamamlanmasından sonra Kıbrıs'a gönderileceğini aynı yazıda belirtilmiştir⁶⁰.

Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu, Maarif Vekâleti'nin gönderdiği Atatürk büstlerinin konulacağı kaza merkezleri ile kurumları tespit etmek amacıyla öncelikle kendine bağlı örgüt merkezlerinden istekleri toplamış⁶¹, daha sonra ise 1959 yılı haziran ayında bu yerleri kararlaştırmış ve bir yazı ile ilgili yerlere bildirmiştir. Federasyon Başkanı Rauf R. Denктаş, Maarif Vekâleti tarafından gönderilen Atatürk büstlerinden beşinin; Galatya Ortaokulu, Lefke, Larnaka, Leymason (Limasol) ve Mağusa kaza

⁵⁶ Kıbrıs Türklerinin eğitim sistemlerini kurma girişimleri konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Balyemez ve Tuba Yavaş, "Kıbrıs Cumhuriyeti'ne Geçiş Sürecinde Kıbrıs Türk Eğitim Sistemi'nin Belirlenmesine Yönelik Girişimler", **Kıbrıs'ta Türk Varlığı**, Ed. Adem Çalışkan, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2022.

⁵⁷ Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu'nun 1957 yılı ekim ayında yapılan olağan genel kurul toplantısında, kurulduğu günden itibaren Başkanlık yapan Faiz Kaymak'ın yerine Rauf R. Denктаş seçilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Balyemez, *age.*, ss. 279-297.

⁵⁸ **MAAD, Tasnif Edilmemiş Belge**, T.C. Maarif Vekâleti'nin KTKF Başkanına 29 Temmuz 1959 tarihinde gönderdiği " (8) Tane Atatürk büstünün gönderildiği h." konulu yazısı, Sip. No: 800-801, Seri: C, EK-2.

⁵⁹ Aynı belge.

⁶⁰ Aynı yer.

⁶¹ **MAAD, Tasnif Edilmemiş Belge**, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Rauf R. Denктаş'ın örgütlerine gönderdiği tarihsiz yazı taslağı EK-3.

merkezlerine konulmasına karar vermiştir⁶². Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu, Atatürk büstlerinin konulacağı kaza merkezleri ile kurumların tespit edildiği günlerde, Maarif Vekâleti'ne gönderdiği yazıda, talep edilen Atatürk büstlerinin hazırlanarak gönderilmesinden duyulan memnuniyet “ ... *Bu vesile ile yavruvatan ve Kıbrıs Türkleri hakkında gösterilen derin alaka ve şefkatten minnet ve şükran dolu bütün varlığımızla Anavatan sarsılmaz bağlılığımızı bir kez daha teyit eder(iz)...* ” şeklinde ifade edilmiştir⁶³. Maarif Vekâleti tarafında hazırlattırılan ve Kıbrıs'a gönderilen Atatürk büstleri 17 Temmuz 1959 tarihinde Larnaka'ya gelmiş ve ilgilileri tarafından teslim alınmıştır⁶⁴.

Kıbrıs Türk halkı Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş hazırlıklarının yapıldığı 1959 yılında Atatürk büstlerini Ada'nın önemli kazaları ile resmi kurumlara koydurmak suretiyle hem Rumlara hem de İngilizlere açık bir mesaj vermiştir: Kıbrıs Türk halkının var olma ve Bağımsızlık mücadelesinde rehber kabul edilen Gazi Mustafa Kemal Atatürk Kıbrıs Türklerinin de kahramanıdır. Bununla birlikte Kıbrıs'ı fetheden Padişah II. Selim, Sadrazam Alemdâr Mustafa Paşa veya bir başka Kıbrıs Türk aydınının büstü yerine Atatürk'ün tercih edilmiş olmasını Gazi'nin toplumun uzlaşısı ile kabul ettiği bir lider olarak benimsemesinin dışı vurumu olduğu ifade edilebilir.

4. Kıbrıs Cumhuriyeti ve Sonrası Dönemde Atatürk ve Milli Sembollere Dair Algılar (1960-)

Kıbrıs Cumhuriyeti, 16 Ağustos 1960 tarihinde imzalanan Lefkoşa Antlaşması ile ilan edilmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasal yapısı, “*Fonksiyonel Federasyon*” olarak tasarlanmış ve “*Başkanlık*” rejimi öngörülmüştür. Kıbrıs Türkleri ile Rumların kurucu ortak olarak yer aldıkları Kıbrıs Cumhuriyeti'nde, yerel halklara kendi Cemaat Meclislerini kurmaları

⁶² MAAD, *Tasnif Edilmemiş Belge*, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Başkanı Rauf R. Denктаş'ın Lefke ve Galatya Ortaokul Müdürlüğüne gönderdiği 05 Haziran 1959 tarihli yazı. EK-4. (Yazının üstüne tükenmez kalem ile Atatürk Büstlerinin gönderileceği diğer kaza merkezleri not olarak yazılmıştır.)

⁶³ MAAD, *Tasnif Edilmemiş Belge*, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Başkanı Rauf R. Denктаş'ın T.C. Maarif Vekâleti Mesleki ve Teknik öğretim Teknik Büro Müdürlüğüne gönderdiği 3 Haziran 1959 tarih ve “Kıbrıs için Atatürk Büstleri” konulu yazı. EK-5.

⁶⁴ MAAD, *Tasnif Edilmemiş Belge*, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Rauf R. Denктаş'ın T.C. Maarif Vekâleti Teknik Büro Müdürlüğüne gönderdiği 31/7/59 tarih ve No:159/176/59 numaralı yazı. EK-6.

ve toplum ihtiyaçlarına yönelik düzenleme hakları verilerek “kısmi özerklik” getirilmiřtir⁶⁵.

Kıbrıs'ta yeniden şekillendirilen anayasal düzen 1963 yılının son ayına kadar devam etmiştir. Bu dönem, bir yandan Cumhurbaşkanı Makarios'un Kıbrıs Türklerine sağlanan hakların verilmemesi için yaptığı hukuk dışı uygulamalara ve anayasal düzenin değiştirilmesine dair girişimlerine diğer yandan ise Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük'n Kıbrıs Türk halkına tanınmış hakların korunması/ elde edilmesine yönelik gayretlerine şahit olmuřtur⁶⁶.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin iki kurucu ortağının dinamik olarak içinde bulunduğu bu süreç 1963 yılı kasım ayının son günlerinden itibaren gerginliğe dnşmştir. Cumhurbaşkanı Makarios, Kıbrıs Türk halkına tanınan hakların anayasal düzeni çalışmasına engel olduğu gerekçesi ile 13 maddelik anayasa değişiklik önergesini Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük'e vermiřtir⁶⁷. Bu önemli gelişmeden birkaç gün sonra Kıbrıs Türk halkının manevi dünyasında çok önemli bir konumda olan ve 29 Ekim 1963 tarihinde Lefkoşa Girne kapısına dikilen⁶⁸ Atatürk heykeline 5 Aralık Perşembe günü bombalı saldırıda bulunulmuştur.

Kıbrıs Rum rgt EOKA tarafından yapılan bu saldırı sonrası iki toplum arasındaki gerginlik daha da artmış ve İçişleri Bakanı Poligarbos Yorgacis'in hazırladığı Kıbrıs Türklerini yok etmeyi amaçlayan “Akritis Planı” 21 Aralık Cumartesi gününün erken saatlerinde uygulanmaya bařlanmıřtır⁶⁹.

Kıbrıs Türkleri ve Rumlar arasında 1963 yılı aralık ayında başlayan toplumlararası çatışmalar, zaman zaman kesintiye uğrasa da, 1967 yılına kadar devam etmiştir. Kıbrıs Türkleri 1967-1974 yılları arasında bir yandan Rumlarla yapılan müzakerelere yoğunlaşmış diğer yandan da geleceklerine

⁶⁵ Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası için bkz.

https://www.parliament.cy/image.s/media/assetfile/Syntagma_TU.pdf. (Erişim Tarihi: 05 Ağustos 2023)

⁶⁶ Dr. P.N. Vanezis, **Makarios, Faith&Power**, Abelard-Schuman Ltd., London-New York-Toronto 1971, ss. 141-151; Zaim M. Necatiğil, **The Turkish Republic of Northern Cyprus in Perspective**, Tezel Offset and Printing Co. Lmt., Lefkoşa 1985, s. 4; Vehbi Zeki Serter, **Adım Adım Kıbrıs Cumhuriyeti (1960-1963)**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Ankara 2014, ss. 79-152.

⁶⁷ “Hayır Türk Bombası Değil Palikarya Bombası”, **Nacak**, 6 Aralık 1963, s.1.

⁶⁸ Serter, **age.**, s.1.

⁶⁹ Akritis Planı ayrıntılı bilgi için bkz. Rauf R. Denktaş, **Akritis Planı ve Gençliğe Sesleniş**, Yorum Yayınları, Lefkoşa 1994.

dair belirsizlikleri gidermeye çalışmışlar ve bir bakıma “*Var Olma*” mücadelesi vermeye devam etmişlerdir.

Kıbrıs Türk halkının bu mücadelesindeki önemli bir safha da Türkiye’nin 1974 yılı 20 Temmuz günü başlattığı Barış Harekâtı olmuştur. Yunan Cunta Hükümeti’nin destelediği Nikos Sampson liderliğindeki EOKA-B örgütünün Cumhurbaşkanı Makarios’a karşı 15 Temmuz 1974 tarihinde yaptığı darbe sonrasında Türkiye, 1959 Zürih Antlaşması’nda yer alan “*Garantör*”lük hakkını kullanmış ve Kıbrıs’ta bozulan anayasal düzeni tekrar sağlamak amacıyla Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki ilk sınır dışı harekâtı başlatmıştır. Kıbrıs Barış Harekâtı, 15 Ağustos 1974 tarihine kadar sürmüş ve 16 Ağustos günü imzalanan ateşkes antlaşması ile çatışma durumu sona ermiştir.

Kıbrıs Türklerinin yaklaşık 11 yıldır yakından hissettikleri güvenlik kaygısını ortadan kaldıran Kıbrıs Barış Harekâtı’ndan yaklaşık altı ay sonra, 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD) kurulmuştur. Kıbrıs Türklerinin milli iradeleri ile kurdukları Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası 8 Haziran 1975 tarihinde halkoyuna sunulmuş ve kabul edilmiştir.

KTFD Anayasası Birinci Kısım Genel İlkeler alt başlığında Kıbrıs Türk Federe Devleti’nin şekli ve nitelikleri “*Kıbrıs Türk Federe devleti, demokrasi, sosyal adalet ve hukukun üstünlüğü ilkelerine dayanan laik bir Cumhuriyettir.*” olarak ifade edilmiştir⁷⁰.

KTFD Anayasası Birinci Kısım’da ifade edilen bir detayın dikkat çekici olduğu söylenebilir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün çok önemsedığı ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş felsefesinin en önemli unsurlarından biri olan “*Laik ve Sosyal Hukuk Düzeni*” ifadesinin KTFD Anayasası’nda da yer almasıdır. Bu ifade de açıkça görüldüğü üzere Kıbrıs Türk halkının devletleşme sürecinin önemli bir aşamasında da Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün ilkeleri dikkate alınmıştır.

KTFD Anayasası’nda Atatürk’ü referans eden başka düzenlemeler de yapılmıştır. Kıbrıs Türk siyasi partilerinin uymaları gereken esaslara dair 57’nci maddede yapılan düzenlemede; “*Siyasal partilerin tüzükleri, programları ve faaliyetleri, insan hak ve özgürlüklerine dayanan demokratik*

⁷⁰ Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası için bkz. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeler web sayfası; <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/anayasa.aspx> (Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2023); Hamza Eroğlu, “KKTC’yi yaratan Tarihi Süreç ve Son Gelişmeler”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C XVIII, S 54, ss.735-793.

ve laik Devlet ile Atatürk ilkelerine uymak zorundadır, bunlara uymayan partiler temelli kapatılır."⁷¹ hükmü yer almıştır.

Yapılan düzenlemede Atatürk ilkelerine uymayan siyasi partilerin kapatılacağına dair yaptırım da içeren bir hükmün yer alması, Kıbrıs Türk halkının ve siyasi liderlerinin Atatürk İlke ve İnkılâplarına olan hassasiyetinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

KTFD niteliklerini düzenleyen Anayasa 1'nci madde ile Kıbrıs Türk Siyasi Partileri'nin uyacağı esasları düzenleyen 57'nci madde haricindeki başka düzenlemeler 64 ve 80'nci maddelerde yapılmıştır. Söz konusu maddelerde milletvekillerinin ve KTFD Başkanı'nın göreve başlamadan önce etmeleri zorunlu olan yemin içerikleri yer almıştır. Her iki yemin metninde de ortak olan "*...Atatürk ilkelerine saygı göstereceğime...*"⁷² dair ayrıntı KTFD'nin en üst düzeydeki makam olan KTFD Başkanı ile yasama ve yürütme organlarının görevlerini icra ederken Atatürk ilkelerini dikkate almaları istenmiştir.

KTFD Meclisi, sekiz yıla yakın bir süre Kıbrıs Türk halkının milli iradesini ve anayasal düzeni oluşturan kurumları bünyesinde barındırdıktan sonra, dönemin gelişen dinamikleri gereğince 15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'ye dönüşmüştür. KKTC Anayasası 5 Mayıs 1985 tarihinde yapılan halkoylaması sonucu kabul edilerek yürürlüğe girmiştir⁷³.

KKTC Anayasası'nda da Atatürk İlke İnkılâplarına dair vurgular yapılmıştır. Anayasa'nın "*Başlangıç*" bölümünde "*Kıbrıs Türk Halkı*"na hitap edilen kısmında⁷⁴; "*Egemenliğin kayıtsız şartsız sahibi olarak;*

“...insan hak ve özgürlüklerini, hukukun üstünlüğünü, kişilerin ve toplumun huzur ve refahını korumayı içeren çok partili, demokratik, laik ve sosyal hukuk devletini gerçekleştirmek; ve Atatürk ilkelerine bağlı kalmak ve özellikle O'nun "Yurtta barış, dünyada barış" ilkesini yaygınlaştırmak amaçları ile.. 15 Kasım

⁷¹ Aynı yer.

⁷² Aynı yer.

⁷³ Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası, <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/anayasa.aspx> (Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2023)

⁷⁴ Aynı Yer.

*1983 tarihinde kurulan Kuzey Kıbrıs Türk
Cumhuriyeti'nin Anayasası olarak kabul ve ilân eder..."*

Bu bölümde dikkati çeken ayrıntının; 1974 yılında gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekâtı ile “*Yurtta Barış*”ı sağlayan Kıbrıs Türk halkının milli iradesi kurulan Devlet’in uluslararası örgütler ve bağımsız devletler tarafından tanınmayarak izolasyona ve ekonomik ambargolara maruz bırakılmasına tepki olarak Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün dış politika ilkesinin barışçı bir yaklaşımla KKTC Anayasası’nda da yer alması olduğu söylenebilir.

KKTC’nin “*Devlet Şekli ve Nitelikleri*”nin ifade edildiği Madde 1’de tıpkı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda olduğu gibi demokrasi, sosyal adalet, hukukun üstünlüğü ve laik kavramları kullanılmış, Madde 9’da ise bu kavramların “*Değiştirilemez*” olduğu belirtilmiştir⁷⁵.

KKTC Anayasası’nın üç farklı maddesinde daha “*Atatürk İlke ve Devrimleri*” ifadesi geçmektedir. Anayasa’nın 59’uncu maddesinde düzenlenen “*Öğretim ve Eğitim Hakkı*” başlıklı kısımda⁷⁶;

“Halkın öğrenim ve eğitim gereksinimlerini sağlama Devletin başta gelen ödevlerindedir. Devlet, bu ödevini, Atatürk İlkeleri ve Devrimleri doğrultusunda, ulusal kültür ve manevi değerlerle bezenmiş bir muhteva, çağın ve teknolojinin gelişmesine, kişinin ve toplumun istek ve gereksinimlerine yanıt verecek planlı bir şekilde yerine getirir.” amir hükmü bulunmaktadır.

KKTC’de faaliyet yürüten/yürütecek olan siyasi partilerin uyacağı ilkeleri belirleyen 71’nci maddede ise hiçbir siyasi partinin tüzük, program ve çalışmalarında Atatürk İlke ve İnkılaplarına aykırı bir madde olamayacağı ifade edilmiştir⁷⁷.

KKTC Anayasası Madde 82 ve 100’de, tıpkı KTFD Anayasası’nda olduğu gibi, Cumhurbaşkanı ve milletvekillerinin göreve başlamadan önce and içme töreninde söyleyecekleri metinde “*...hukukun üstünlüğüne,*

⁷⁵ Aynı Yer.

⁷⁶ Aynı Yer.

⁷⁷ Aynı Yer.

demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti ve Atatürk İlke ve İnkılâplarına bağlı kalacağıma...” ayrıntısına yer verilmiştir⁷⁸.

KKTC Anayasası’nda yer alan “Atatürk İlke ve İnkılâplarına bağlı olmak” ifadesi Milli Eğitim Kanunu’nda da belirtilmiştir. KKTC Milli Eğitim Yasası (17-1986) İkinci Kısım’da yer alan Milli Eğitim Sistemini Düzenleyen Genel Esaslar başlığı altında yer alan Amaçlar alt başlığında yer alan ilkelere biri de aşağıdaki gibi düzenlenmiştir⁷⁹:

“ Kıbrıs Türk Milli Eğitiminin genel amacı,... (1) Atatürk ilke ve devrimleri ile yurttaşlar arasında bir fikir ve duyu ortaklığını amaçlayan, çağdaşlaşmayı hedefleyen ve Türk milletini milli bilince vardırarak Atatürk milliyetçiliğine, demokrasi, sosyal adalet ve hukukun üstünlüğü ilkelerine bağlı, bunları koruyan ve geliştiren yurttaşlar olarak yetiştirmek;... ”

Aynı Yasa’nın İkinci Bölüm Milli Eğitimin Temel İlkeleri 16’ncı Madde Atatürk İlke ve Devrimleri ile Atatürk Milliyetçiliği alt başlığında şu şekilde düzenlenmiştir⁸⁰: “Kıbrıs Türk Milli Eğitim sisteminin her derece ve türü ile ilgili eğitim ve öğretim programlarının hazırlanıp uygulanmasında, Atatürk ilke ve devrimleri ile Atatürk milliyetçiliği temel olarak alınır.”

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası kamu kurum ve kuruluşlarının planlamalarında ve uygulamalarında dikkate alacakları en yüksek hukuki düzenlemedir. Kıbrıs Türk halkı Atatürk ve O’nun İlke ve İnkılâplarına karşı olan hassasiyetlerini Anayasa’da yer vererek göstermişlerdir. Bu algının dışı vurumu ise kamu görevlilerinin makam odalarında asılı olan Atatürk fotoğrafı olmuştur. KKTC kamu kurumları kurum amirleri makamlarının duvarlarında Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün fotoğrafı orta üstte bulunurken, altında ise Kurucu Cumhurbaşkanı Rauf R. Denктаş ve Kıbrıs Cumhuriyeti’nin ilk Cumhurbaşkanı Yardımcısı Toplum Lideri Dr. Fazıl Küçük’ün fotoğrafları asılıdır⁸¹.

Kıbrıs Türk halkının Atatürk’e ve O’nun İlke ve İnkılâplarına olan hassasiyetlerine dir bir başka örneğe ise yakın geçmişte şahit olunmuştur.

⁷⁸ Aynı Yer.

⁷⁹ Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Eğitim Yasası (17/1986); <http://www.mebnet.net/sites/default/files/yasalar/17-1986.pdf> (Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2023)

⁸⁰ Aynı Yer.

⁸¹ KKTC Cumhurbaşkanı Ersin Tatar ve KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanı Olgun Amcoğlu’nun makamlarına aiat fotoğraflar EK-7’dedir.

KIBRIS TÜRKLERİNİN GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK İLE MİLLİ GÜN VE
SEMBOLLERE DAİR HASSASİYETLERİ

Kıbrıs Türk halkının Var Olma ve Özgürlük mücadelesinde önemli görevler üstlenmiş Fuat Veziroğlu ile 2023 yılı mayıs ayında Lefkoşa’da yapılan sözlü tarih görüşmesinde Veziroğlu’nun gelecek kuşaklara yönelik bir mesajı olup olmadığı sorulmuştur. Fuat Veziroğlu’nun mesajı şu şekilde olmuştur⁸²:

“ ...gelecek nesillere söylemek istediğim şudur: Atatürk ilkelerinin izinden ayrılmayın onun içinde her şey vardır.”

⁸² İsmail Bozkurt ve Fuat Veziroğlu ile Lefkoşa’da 18 Mayıs 2023 tarihinde yapılan Sözlü Tarih Çalışması. EK-8.

SONUÇ

Kıbrıs'ta Türk varlığı Ada'nın Osmanlı Devleti tarafından fethedildiği 1571 yılında başlamıştır. Kıbrıs Türkleri, Osmanlı toplum düzeninin de etkisiyle Ada'da asli unsur olmuşlar ve Bab-ı Âli'nin görevlendirdiği kişiler tarafından yönetilmişlerdir. Kıbrıs Türklerinin, Ada'nın Osmanlı Devleti yönetiminde olduğu süreçte Padişah'ı ve O'nun liderliğini koşulsuz olarak benimsedikleri söylenebilir.

Kıbrıs Türklerinin bu algısı Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda mağlup olduğunu belgeleyen 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra değişmeye başlamıştır.

Kıbrıs Türkleri, Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919 tarihinde başlattığı Milli Mücadele sırasında, İngiliz yönetiminin engellemelerine rağmen, Kuvayı Milliye güçlerine maddi ve manevi destek vermeye başlamışlardır. Kıbrıs Türk halkının bu dönemde itibren daha sık duymaya başladığı Mustafa Kemal Paşa ismi bir daha yok olmamak üzere akıllarda ve yüreklerde yer almıştır. Kıbrıs Türk halkı, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde kazanılan zafer sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin tüm milli değerlerini olduğu gibi benimsemiş ve bunlara yönelik saldırıları ve/veya engellemelere karşı direnmişlerdir.

İngiliz sömürge yönetimi döneminin ilk yıllarında, Mustafa Kemal Paşa'yı kendisine rehber edinen ve O'nun ilkelerini Kıbrıs'ta da uygulamak isteyen aydınlar/önderler fişlenmiş, Kemalist olmakla İngiliz karşıtlığı bir düzlemde değerlendirilmiştir.

Ancak Kıbrıs Türkleri İngiliz yönetiminin görüşüne rağmen ne Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ten ne de O'nun ilke ve inkılaplarından vazgeçmiştir. Aksine İngiliz egemenliğine rağmen Atatürk ilke ve inkılâplarını daha çok benimsemişler ve toplum haklarını ararken O'nun rehberliğinden yararlanmışlardır.

Kıbrıs Türk halkının var olma ve Bağımsızlık mücadelesinde rehber olan Atatürk ile O'nun İlke ve İnkılâpları her dönem öne çıkmış, Kıbrıs Türklerinin mücadelesine önderlik etmiş kişiler bile O'nun yerine konmamıştır.

Kıbrıs Türk siyasi ve kültür hayatında uzun yıllardır önemli görevler üstlenmiş İsmail Bozkurt'un 2022 yılı ekim ayında kaleme aldığı bir köşe

yazısında Atatürk ile Kıbrıs Türk halkı arasındaki gönül bağı aşağıdaki gibi ifade edilmiştir⁸³:

“...Atatürk benim için Türkiye’de/dünyada/evrende “tek”tir ve eşi benzeri yoktur. “İflah olmaz” bir Atatürkçü olmaktan gurur duyarım. Yalnız ben değilim Atatürkçü, Kıbrıs Türklerinin ezici çoğunluğu benim gibi düşünür. Kıbrıs Türkleri, ta baştan Türk Kurtuluş Savaşı ve sonrasındaki Kemalist çizgi ile özdeşleştiler. Kurtuluş Savaşı, Mustafa Kemal’i ve Cumhuriyet’i adım adım izlediler. İngiliz Yönetiminin hem Atatürk çizgisini önlemeye çalışmasına ve Türk Kimliğini reddetmesine karşı Kıbrıs Türk’ü, özümstedikleri Atatürk çizgisinin moral gücüyle Kıbrıs’ta varoluş Savaşımını daha bilinçli verdiler. Kıbrıs Türklerinin efsanevi varoluş ve direnişlerinin moral gücünün başında Atatürk’e inanmışlık, bu efsanevi savaşımın yarattığı Kıbrıs Türk kimliğinin mayasında Atatürk / Atatürkçülük vardır..”

Kıbrıs Türk halkı hem Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ü hem de Türkiye’deki milli gün ve sembolleri benimsemiş ve içselleştirmişlerdir. Bunun en somut örneğinin ise KKTC Anayasası’nda yer alan Atatürk İlke ve İnkılâplarına olan bağlılığın ifade edilmesi ile KKTC Cumhurbaşkanı da dâhil olmak üzere tüm kamu kurum ve kuruluşlarında Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün fotoğrafının yerel toplum liderlerinin fotoğraflarından daha üstte asılması olduğu söylenebilir.

⁸³ İsmail Bozkurt, “Bu Ankara Kenti ki (2), **Vatan**, 13 Aralık 2022 2022.

KAYNAKÇA

Akar, Reşat, **Atatürk'çü Kıbrıs Türkleri**, Veb Ofset İleri Matbaacılık A.Ş., İstanbul (1981).

Akgün, Sibel, “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne Geçiş Sürecinde Kıbrıs Türk Aydınları ve Jön Türk Hareketi ile olan İlişkileri (1865-1918)”, **History Studies, International Journal of History**, (Volume 3 / 3 / 2011).

Akgün, Sibel, “Atatürk İlke ve İnkılâplarının Kıbrıs’a ve Kıbrıs Türk Kadınlarına Yansımaları”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Yıl 2006, C 22, S 64-65-66, ss.415 – 436.

An, Ahmet, **Dinsel Toplumdan Ulusal Topluma Geçiş Süreci ve Kıbrıs Türk Liderliğinin Oluşması (1900–1942)**, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1997.

Ankebut.

Armaoğlu, Fahir, **Siyasi Tarih**, 3. bs., Ayyıldız Matbaası, Ankara 1975.

Atun, Ata, **Kıbrıs Andlaşmaları, Planları ve Önemli BM, AB Kararları (1571-1983)**, C I, Mağusa Tarihi Araştırma ve Yazın Vakfı Yayını, No:26, Lefkoşa 2007.

Aytekin, Halil, **Kıbrıs’ta Monarga (Boğaztepe) Ermeni Lejyonu Kampı**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000.

Balyemez, Mehmet, **İngiliz Yönetimi Döneminde Kıbrıs Türklerinin Siyasi Örgütlenmeleri (1923-1960)**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2021.

Balyemez, Mehmet ve Yavaş, Tuba, “Kıbrıs Cumhuriyeti’ne Geçiş Sürecinde Kıbrıs Türk Eğitim Sistemi’nin Belirlenmesine Yönelik Girişimler”, **Kıbrıs’ta Türk Varlığı**, Ed. Adem Çalışkan, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2022.

Birinci, Ergin, **Necati Özkan (1899-1970)**, C I, Necati Özkan Vakfı, Lefkoşa 1997.

Çakmak, Zafer, “Kıbrıs’tan Anadolu’ya Türk Göçü (1878–1938)”, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S 36 (2008), ss. 201-223.

Denktaş, Rauf R., **Akritas Planı ve Gençliğe Sesleniş**, Yorum Yayınları, Lefkoşa 1994.

Demiryürek, Mehmet, “Cumhuriyet Hükûmetleri, Atatürk Devrimleri ve Kıbrıs Türk Basını (1920-1940)”, Cumhuriyetin 80. Yılına Armağan, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını**, Ankara 2004, ss.135-183.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Arşivi Doğru Yol.

Eroğlu, Hamza, “KKTC’yi yaratan Tarihi Süreç ve Son Gelişmeler”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C XVIII, S 54, ss.735-793

Foreign and Commonwealth Office (UK National Archive)

Gürel, Şükrü Sina, **Kıbrıs Tarihi:1878-1960, Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika**, İmge Yayınevi, İstanbul 1984.

Halkın Sesi Gazetesi

Hill, George, **A History of Cyprus**, Volume IV, The Otoman Province The British Colony, 1571–1948, (Ed.) by Harry Luke, Cambridge at The University Press, England 1952.

İrşad.

İsmail Sabahattin ve Birinci Ergin, **Atatürk Döneminde Türkiye-Kıbrıs İlişkileri (1919-1938)**, Akdeniz Haber Ajansı-8, Lefkoşa ?,

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası,
https://www.parliament.cy/images/media/assetfile/Syntagma_TU.pdf

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Mahkemeler web sayfası;
<https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/anayasa.aspx>

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası,
<https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/anayasa.aspx>

Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi (KKTC).

Mapolar, Hikmet Afif, **Aslar, Bir Devre Adımı Yazanlar-1987**, Necati Özkan Vakfı Yayınları, Lefkoşa 2016.

Nacak.

Necatigil, Zaim M., **The Turkish Republic of Northern Cyprus in Perspective**, Tezel Offset and Printing Co. Lmt., Lefkoşa 1985.

Serter, Vehbi Zeki, **Adım Adım Kıbrıs Cumhuriyeti (1960-1963)**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Ankara 2014.

Soysal, İsmail, **Türkiye'nin Dış Münasebetleriyle İlgili Başlıca Siyasi Andlaşmaları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1965.

Söz.

Şencan, Elif Evrim, “Dört Mekân Bir Kadın: Osmanlı Döneminde Kıbrıs Adasında Yaşayan Müslüman Türk Kadınının Yaşam Alanının Mesafe Analizi Yoluyla İncelenmesi”, **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, Yıl 10, S 20 (Güz 2014), ss. 195-220.

Yavuz, Bige, **Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri: Fransız Arşiv Belgeleri Açısından 1919-1922**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994.

Yurdakul, Erdal, **Kıbrıs Türkleri ve Atatürk İnkılâplarının Kıbrıs'ta Uygulanması**, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2002.

Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu, Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2000

Osman Örek Arşivi.

Öz, Kübra, “Atatürk Dönemi Türkiye Kıbrıs İlişkileri”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Karabük

Özoran, Beria Remzi, “Atatürk İnkılâpları ve Kıbrıs Türk'ü (4)”, **Türk Kadın Dergisi**, S 34, Yıl:3, Mart 1969, ss.2 6-27.

Özoran, Beria Remzi, “Atatürk İnkılâpları ve Kıbrıs Türk'ü (5)”, **Türk Kadın Dergisi**, S 35, Yıl:3, Nisan 1969, ss. 29-31.

Özoran, Beria Remzi, “Atatürk İnkılâpları ve Kıbrıs Türk'ü (6)”, **Türk Kadın Dergisi**, S 37, Yıl:4, Haziran 1969, ss. 27-28.

Vanezis, Dr. P.N., **Makarios, Faith&Power**, Abelard-Schuman Ltd., London-New York-Toronto 1971.

TBMM Zabıt Ceridesi.

T.C. Resmi Gazete.

The Cyprus Gazette.

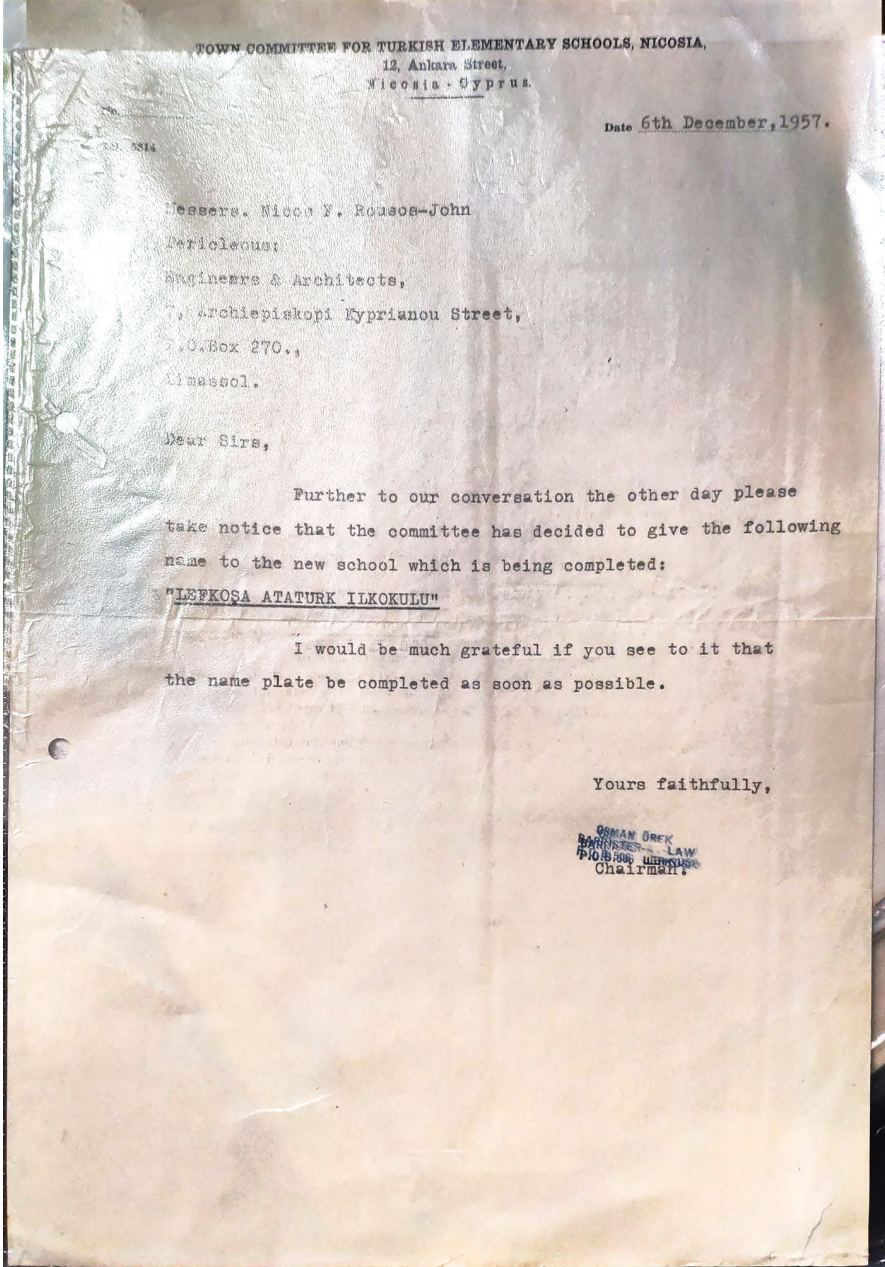
The Times.

Vatan (KKTC).

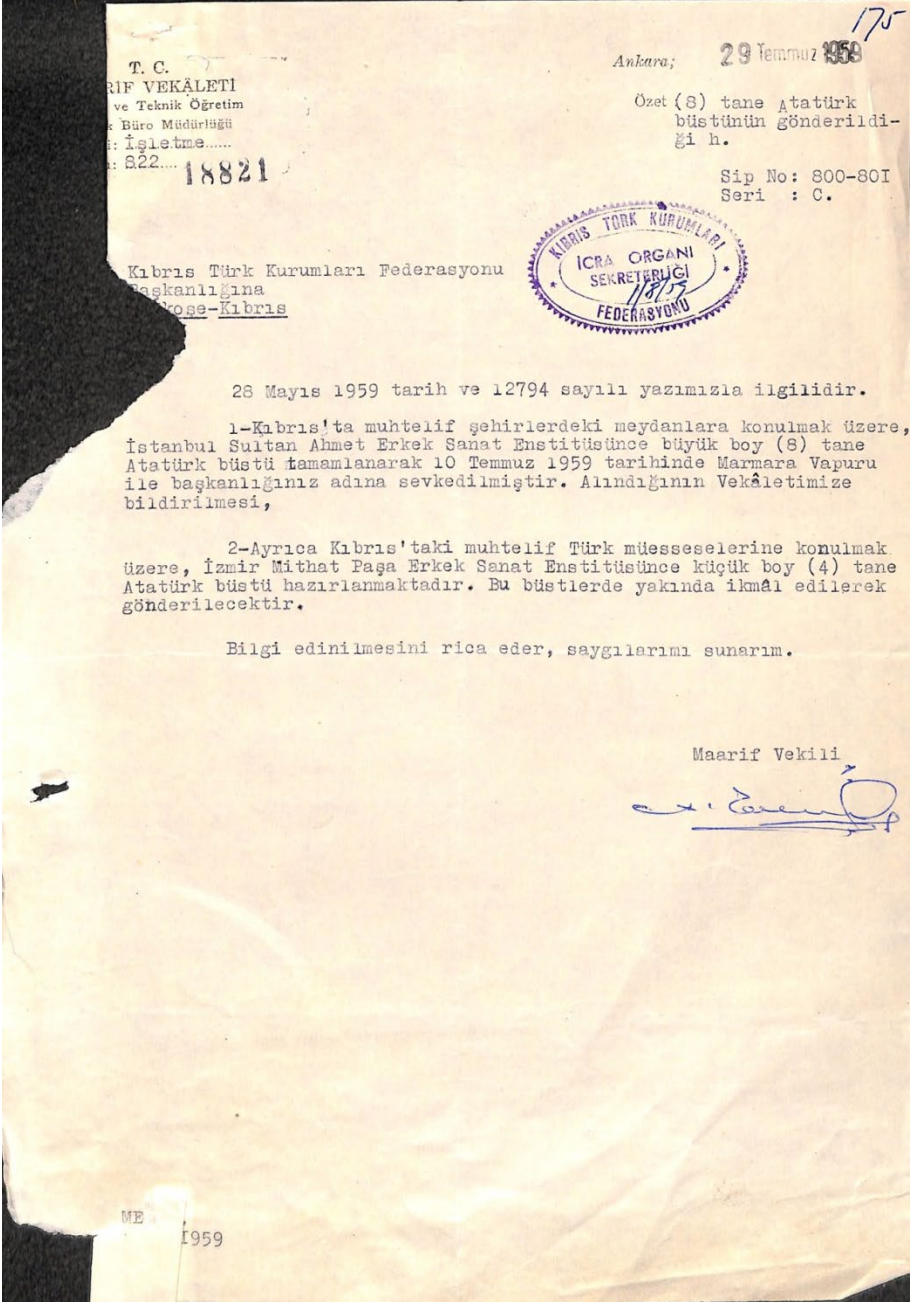
Nasıfoğlu Özgür ile yapılan görüşme, Girne 20 Mayıs 2023.

KIBRIS TÜRKLERİNİN GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK İLE MİLLİ GÜN VE
SEMBOLLERE DAİR HASSASİYETLERİ

EKLER

EK-1, Osman Örek Arşivi, Osman Örek tarafından Lefkoşa Kıbrıs Türk Ortaokul Komisyonu'na 6 Aralık 1957 tarihinde gönderilen yazı.

EK-2, MAAD, Tasnif Edilmemiş Belge, T.C. Maarif Vekâleti'nin KTKF Başkanına gönderdiği “ (8) Tane Atatürk büstünün gönderildiği h.” Konulu yazısı, Sip. No: 800-801, Seri:C.

KIBRIS TÜRKLERİNİN GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK İLE MİLLİ GÜN VE
SEMOLLERE DAİR HASSASİYETLERİ

Kıbrıs Türk Kurumları

Federasyonu

P. K: 703
Lefkoşa — Kıbrıs

Federation of Cyprus 197

Turkish Associations

P.O.B: 703
Nicosia — Cyprus

Sayın.....

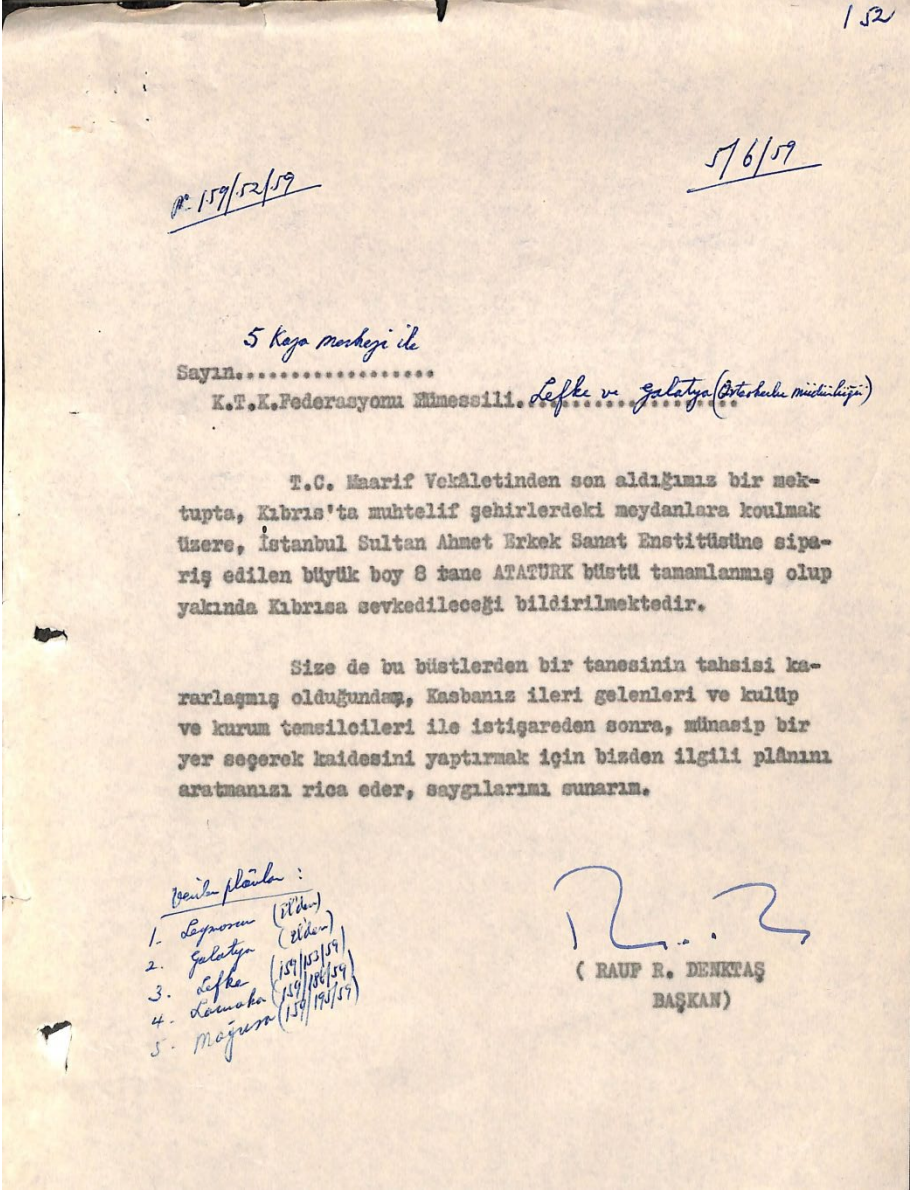
K.T.K.Federasyonu Mimesilli.....

T.C. Maarif Vekâletinden son aldığımız bir mektupta, Kıbrıs'ta muhtelif şehirlerdeki meydanlara konulmak üzere, İstanbul Sultan Ahmet Erkek Sanat Enstitüsüne sipariş edilen büyük boy 8 tane ATATÜRK büstü tamamlanmış olup yakında Kıbrıs'a sevkedileceği bildirilmektedir.

Size de bu büstlerden bir tanesinin tahsisi kararlaştırılmış olduğunda, Kasmanız ileri gelenleri ve kulüp ve kurum temsilcileri ile istişareden sonra, münasip bir yer seçerek kaidesini yaptırmak için bizden ilgili planları aratmanızı rica eder, saygılarımı sunarım.

(RAUF R. DENKTAŞ
BAŞKAN)

EK-3, MAAD, Tasnif edilmemiş belge, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Rauf R. Denктаş'ın örgütlerine gönderdiği tarihsiz yazı taslağı.EK-3.

EK-4, MAAD, Tasnif Edilmemiş Belge, T.C. Maarif Vekâleti tarafından Kıbrıs'a gönderilen Atatürk Büstlerinin Konulacağı Kurumların Tespitine Dair Yazı.

KIBRIS TÜRKLERİNİN GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK İLE MİLLİ GÜN VE
SEMBOLLERE DAİR HASSASIYETLERİ

No.159/51⁴/59

3 Haziran 1959

T.C. Maarif Vekâleti
Mesleki ve Teknik Öğretim
Teknik Büro Sayın Müdürlüğü
Ankara.

DZET: Kıbrıs için ATATÜRK büstleri

922 Sayı ve 28 Mayıs 1959 tarihli mektubunuzla ilişkindeki 12 kaide resmi memnuniyetle alınmıştır.

Tamamlanıp sevkedilmek üzere bulunan 8 tane büyük boy ATATÜRK büstü ile İsmirde imâl edilmekte olan 4 tane küçük boy ATATÜRK büstünün Kıbrıs'a muvasalatında teslim alınarak tahsis edilecekleri yerlere sevki için teşkilatımızca gereken tertibat alınmaktadır.

Bu vesile ile yavruvatan ve Kıbrıs Türkleri hakkında gösterilen derin alâka ve sefkatten dolayı minnet ve şükran dolu bütün varlığımızla Anavatanı sarsılmaz bağlılığımız bir defa daha teyid eder ve kıymetli hediyelerin bilfiil alındığının bildirileceğini arz ederim.

Derin Saygılarımla

(RAUF R. DENKTAŞ
BAŞKAN)

Sayın Dr. Orhan Müderrisoğlu

T.C. Maarif Vekâletinden ATATÜRK büstleri hakkında aldığımız mektubun ilişikteki sureti ile verdiğimiz cevabın yukarıdaki suretini, bilgi edinilmesi için taktim eder ve ilk olarak İstanbul'dan gönderilecek olan büyük boy 8 tane büstün Türk vapuru ile Larnaka'ya çıkarılacağına lütfen tesellümü ile muhafazası için gereken tertibatın alınmasını rica ederim.

Büstlerin nerelere gönderileceği ilgili merkezlerle muhabere ve tesbit edildikten sonra bildirilecektir.

Saygılarımla

EK-5, MAAD, Tasnif edilmemiş belge, Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Başkanı Rauf R. Denктаş'ın T.C. Maarif Vekâleti Mesleki ve Teknik öğretim Teknik Büro Müdürlüğüne gönderdiği 3 Haziran 1959 tarih ve "Kıbrıs için Atatürk Büstleri" konulu yazı. EK-4.

176.

No 159/176/59

31/7/59

T. C. Maarif Vekâleti
Teknik Büro Müdürlüğü,

822 Sayı ve 29/7/59 tarihli yazınıza cevaptır:

10/7/59 tarihli ile Sultanahmet Erkek Sanat Enstitüsü Müdürlüğünden aldığımız 822-1/974 sayılı mektup üzerine aynı gün Marmara Vapuru ile İstanbul'dan gönderildiği bildirilmiş olan 8 Atatürk Büstü, Marmara Vapurunun Hayfa dönüşü 17 Temmuzda Larnakaya muvasalatında teslim alınmış olduğunu teşekkürlerimizle bildiririm.

Diğer 4 küçük boy Atatürk Büstü'nün de hazırlanmakta olup yakında ikmâl edilerek gönderileceği haberi de memnuniyetle kaydedilmiştir.

Saygılarımla

(RAUF R. DENKTAŞ
BAŞKAN)

EK-6, MAAD, Tasnif edilmemiş belge, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Rauf R. Denктаş'ın T.C. Maarif Vekâleti Teknik Büro Müdürlüğüne gönderdiği 31/7/59 tarih ve No:159/176/59 numaralı yazı.

KIBRIS TÜRKLERİNİN GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK İLE MİLLİ GÜN VE
SEMBOLLERE DAİR HASSASİYETLERİ

KKTC Cumhurbaşkanı Ersin Tatar (2021-)

KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanı Olgun Amcaoğlu (2020-2022)

EK-7: KKTC Resmi Kurumları Amirleri Makam Odalarındaki Atatürk Fotoğrafları

EK-8, Fuat Veziroğlu ve İsmail Bozkurt ile Lefkoğa'da 18 Mayıs 2023 tarihinde gerçekleştirilen Sözlü Tarih alışması.